

KİTAP İNCELEMESİ

Evren BALTA, *Tedirginlik Çağı: Şiddet, Aidiyet ve Siyaset Üzerine*

(İstanbul, İletişim Yayınları, 2019)

Çağrı PEHLİVANLI

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Çağrı Pehlivanlı, Kitap Değerlendirmesi: “Evren Balta, *Tedirginlik Çağı: Şiddet, Aidiyet ve Siyaset Üzerine*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 17, Sayı 65, 2020, s. 131-133, DOI: [10.33458/uidergisi.699797](https://doi.org/10.33458/uidergisi.699797)

Erişim İçin: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.699797>

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Tedirginlik Çağı: Şiddet, Aidiyet ve Siyaset Üzerine

Evren BALTA

İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, 254 sayfa, ISBN: 9789750527296

Çağrı PEHLİVANLI

*Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara
E-posta: cpehlivanli@ankara.edu.tr*

Son yıllarda tanık olduğumuz şiddet olayları, otoriterleşme ve terör saldırıları gibi birçok olay, bireysel ve toplumsal dünyamızda büyük dönüşümler yaratmıştır. Gelecekte beklememiz, bugün sahip olduklarımızı korumakla sınırlanırken, küresel boyuttaki eşitsizlik büyük bir belirsizlik çağını da beraberinde getirmiştir. Görünüşe göre belirli olan tek şey bunu anlama çabamızdır. Bu çalışmada incelenen kitabın yazarı Evren Balta'ya göre *Tedirginlik Çağı*'nın çıkış noktası bu çabadır: Olağan ile olağanüstü arasındaki sınırların belirsizleştiği bir dünyada, geleceğe dair alışlagelmiş beklentilerimiz geride kalmışken, birbiriyle bağlantılı konuları anlamak ve sorular sormak...

Kitabın "Çağımızın Bir Ruhü Var mı?" başlığını taşıyan giriş bölümündeki temel argüman, ilerleme fikrindeki kaybın, kurumlardaki çürümenin ve artan eşitsizliğin, belirsizliği korkutucu bir boyuta taşıdığıdır. Toplumu oluşturan bireyler, sosyal bağlardan kopmuş, toplumsal açıdan güvencesizleşmiş ve yeni durumlara hızla adapte olmak zorunda kalma pahasına kimliksel erozyonlara razı olan yapayalnız kişilerdir. Üstelik her şeyi bilebilmek ile hiçbir şeyi bilememek arasında bir hapsolme halidir bu. Bu durum siyasetin yapılagelişini de etkilemektedir: Otoriter eğilimlere sahip siyasal hareketler, istikrar güvencesi verdikleri kitlelerden sabır ve oy beklerken, oy alamadıkları kitlelerden yeni 'öteki'ler yaratmakta ve yaşanan tedirginliği arttırmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, yazara göre çağımızın ruhu da tedirginlik olarak ifade edilebilir. Sorunların, nedenlerin ve çözümlerin ötesinde, karmaşık ve topyekûn bir tedirginlik...

Kitabın birinci bölümü, şiddetin günlük hayata sızan biçimlerine odaklanmaktadır. "Üçüncü Bir Dünya Savaşına Doğru Mu?" sorusuna yanıt ararken, savaşın tarihsel ve toplumsal bir form olduğunu öne süren yazar, değişen şiddet formunu literatürdeki 4. nesil savaş, hibrid savaş, asimetrik savaş gibi farklı kavramlardan ziyade, 'yeni savaşlar' olarak ele almaktadır. Yazara göre bu 'yeni savaşlar', başsız, sonsuz, cephesiz, antlaşmasız, kazanansız ve kaybedensizdir. "İŞİD Neden Güçlendi?" sorusunun cevabı da bu 'yeni savaşlar'la ilgilidir. Değişen şiddet normları ve artan tedirginlik, otoriter siyasetin yanında, İŞİD gibi terör örgütlerinin güç kazanmasına da yol açmaktadır. Yazara göre İŞİD, adalet ve hukukun yerini erkekliğin, umudun yerini şiddetin aldığı ve dayanışma üzerinden değil, güç/dehşet üzerinden kazanılan bir dünya halinin sonucudur. Üçüncü ve son alt başlıkta ise "İntihar Saldırıları

Neden Olur?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kısımda toplumsal eşitsizliğin ve şiddetin güçlü şehitlik kültürü ile birleşmesinin intihar saldırıları için uygun iklimi yarattığı öne sürülürken, intihar saldırılarının tarihçesine kısaca değinilmekte ve olası nedenleri incelenmektedir.

Aidiyet konusuna odaklanan ikinci bölüm ise vatandaşlık biçimlerine ve büyük göç dalgalarına ışık tutmaktadır. “Vatandaşlık Biçimi mi Değişiyor?” sorusuna Özlem Altay Olcay ile birlikte cevap aranmakta, güvensiz ve tedirgin kitlelerin güvenli bir liman arayışı olarak çifte vatandaşlık alternatiflerine yönelişleri incelenmektedir. Temel düşünce, vatandaşlık piyasasında birer ‘ürün’ dönüşen ve aracı kurumlar tarafından vatandaşlık fuarlarında rekabet ettirilen ülke pasaportlarının, ayrıcalıklı sınıflar için satın alınabilir bir tür sigortaya dönüştükleri yönündedir. Alt kitlelerin geleneksel ulus-devlet vatandaşlığına devam etmek zorunda kalmaları, eşitsizliğe yeni bir boyut eklerken, bugün yaşadığımız millileşme ve içe kapanmaya yönelik güçlü ipuçları taşımaktadır. “Büyük Göç Dalgasını Nasıl Anlamalıyız?” başlıklı yazı ise dünyadaki mülteci oranları ve göçmen sayılarına yönelik önemli verilerle başlamaktadır. Yazara göre değişen birçok eşitsizlik arasında, siyasetin ana gündemine ulaşabilenler, yerlerinden edilen mülteciler olmuştur. Bunun sebebi, tedirginliğimizi ve kaygılarımızı dayatabileceğimiz birer günah keçisi arayışımızdır.

Kitabın üçüncü bölümü ise siyasete ilişkindir. İlk olarak, Soli Özel ile birlikte “Popülist Hareketleri Nasıl Açıklayabiliriz?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Yazının girişinde popülizmin ne olduğu ve örnekleri üzerine bir literatür sunulmakta, popülizme dair her değerlendirmenin siyasal ve iktisadi olarak ayrıcalıklı sınıflar ile küreselleşme sürecinden olumsuz etkilenenler arasındaki gerilimle ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Popülizmin yükselişi, neo-liberalizmin sosyo-ekonomik olarak dışlayıcı doğasıyla ilişkilidir. Köklerinde güven erozyonunu, endişeyi ve yüksek eşitsizliği barındırmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Donald Trump’ın seçim galibiyeti ve İngiltere’deki Brexit oylamasıyla zafere ulaştığı öne sürülen Batı popülizmi ise kitapta ‘popülist milliyetçilik’ olarak adlandırılmıştır. “Yükselen Batı Karşıtlığının Nedenleri Nelerdir?” sorusu ise hınç ve öfkenin beraberliği olarak yanıtlanmaktadır: Öykünmenin ve ulaşamamanın yarattığı hınç ve öykünmek zorunda kalmaya duyulan öfke... Modernleşmek isterken kendisi gibi kalmak isteyen toplumlar zaten bir paradoks içindedir, bu paradoksa kapitalizmin doğurduğu eşitsizlik de eklenince topyekûn bir Batı-karşıtlığı kaçınılmazdır. Yazarın bu konudaki önerisi ise kimlik bulma arayışını Doğu ve Batı gibi hayali kolektiflerden bağımsız bir sosyal mekân içerisinde sürdürmektir.

“Vergi Cennetleri Nedir?” bölümüne modern devlet-vergi ilişkisine dair teorik bir yanıtla başlayan yazar, bugün geldiğimiz noktadaki değişime odaklanmaktadır. Yazarın iddiası, refah devletlerindeki yeniden dağıtım mekanizmasının çöktüğüdür. Yazara göre, neo-liberal ekonomi bu çöküşü kamusal harcamalarla açıklarken, çöken sisteme harcamalar değil, gelirler üzerinden bakılabilir. “Sosyal Medya Siyaseti Nasıl Etkiler?” başlıklı son bölümde ise kamusal alandaki benzersiz dönüşümün, toplumu iki gruba ayırdığı öne sürülmektedir: Kendi bilgilerini kendi arzuları ile paylaşan bireyler ve ürün pazarlamak isteyen şirketler, oy isteyen siyasiler, baskı isteyen hükümetler... İddiaya göre sosyal medyanın sağladığı özgürlük hissi, derindeki güç ilişkilerini görünmez kılarken, sınırları kaldırmak yerine daha kalın ve görünmeyen sınırlar çizilmesini sağlamıştır. Çözüm, mahremiyete ilişkin eşitlikçi koruma sistemleri başta olmak üzere, yepyeni araçlar ve haklar için mücadeledir.

Kitabın son bölümü ise “Tedirginlik Çağı’nda Türkiye” başlığını taşımakta ve bu tedirgin edici gelişmelere Türkiye perspektifinden yaklaşmayı amaçlamaktadır. “Bir Devir Biterken” başlıklı ilk bölüm, Ak Parti iktidarının tarihsel bir anlatısı ile başlamaktadır. Bu anlatı, 2008’de başlayan sistem

krizi ile kesintiye uğramaktadır. Yazara göre bu kriz, pek çok ülkede “hırsların buzluktan çıkarıldığı ve zırhların kuşanıldığı bir fırsat krizi”dir. Suriye krizi ve Ortadoğu’da yaşanan diğer gelişmeler de Türkiye dış politikası için büyük kırılmalara ve çözümlere neden olmuştur. “Darbe Neden Olur?” başlıklı bölümdeki temel iddia, darbenin toplumsal kutuplaşmanın ve demokratik siyasetin tıkanmasının bir tezahürü olduğudur. Darbe kavramına odaklanan ve rakamsal veriler sunan yazara göre darbenin nedenleri dört kategoride incelenebilir: Sivil-asker ilişkilerinin kurumsal yapısı; tehditlerin yapısı; uluslararası alanın yapısının dönüşümü ve son olarak meşruiyet krizi. Bu kategoriler teker teker incelenmekte ve askerlerin siyasete müdahalesinin panzehrinin sadece kurumsal düzenlemeler değil, geniş bir hatta gerçekleştirilecek reform ve demokratik istikrar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye’nin halihazırda böyle bir demokratik istikrarı teşkil etmekten ne kadar uzak olduğu ise “Türkiye’nin Otoriter Siyasal Sistemi Kalıcı Mı?” başlıklı bölümde tartışılmaktadır. Türkiye’nin demokrasi kalitesinin ve demokratik dönüşümünün incelendiği bölümde, Türkiye’nin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair toplumsal bir uzlaşının ve etkin muhalefetin olmadığı ileri sürülmektedir.

Kitaba ilişkin eleştiriler iki bölümde paylaşılabilir. İlk olarak, popülizmin yükselişine ilişkin bölümde öne sürülen Avrupa Birliği’ni bir arada tutan şeyin artık yok olduğu düşüncesi tartışılabilir. Örgüt çeşitli problemlere ve krizlere rağmen, varlığını ve çatışma önleyici bir bariyer olma niteliğini sürdürmektedir. Ekonomik altyapısı hala sağlam ve yerindedir. Üye devletlerin vatandaşlarının önceliklerinde bazı değişimler görülse bile örgütün ortak arzu/kaygı/hedef paylaşma motivasyonunun kaybedildiği iddiası tartışmaya açıktır. Ayrıca Almanya ve Fransa gibi üye devletler var olduğu sürece, Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle ortadan kalktığı öne sürülen jeopolitik gerekçeler varlığını sürdürebilir. Kaldı ki, örgütün varoluşu bu jeopolitik gerekçelerden daha kapsamlı nedensellikler taşımaktadır. Diğer taraftan, Avrupa’daki popülizm için kullanılan ‘popülist milliyetçilik’ kavramsallaştırmasındaki milliyetçiliğin, yerelciliğe (*nativism*) daha yakın olduğu ileri sürülebilir. Üstelik yerelcilik, zaten popülizmin temel bir bileşenidir. Bu nedenle ‘popülist milliyetçilik’ kavramsallaştırması yoruma ve tartışmaya açıktır.

Kitaba yönelik son eleştiri ise cinsiyet eşitsizliğinin tedirgin ediciliğini göz ardı edilmesidir. Cinsiyetçi söylemler, iş ve sosyal alandaki yıldırma (*mobbing*) taciz, tecavüz girişimleri ve insanlık dışı cinayetler, yaşadığımız çağdaki tedirginliği arttırmaktadır. Kitapta bu konunun da ele alınmasının önemli ve gerekli olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, çağımıza ilişkin önemli sorular ve yanıtlar içeren bu kitap, sadeliği ve ortaya koyduğu perspektifler sebebiyle, akademik ve akademi-dışı çevreler tarafından okunabilecek bir eserdir. Kitapta ele alınan tüm konular, sorular ve yanıtlar okuyucuyu yaşadığımız dönemi doğru anlamak için düşünmeye zorlamaktadır. Belki de çağımızın istikametini belirleyecek olan tek şey de budur.